

JANNE MYKRÄ

HELSINGIN PITÄMÄTTÄ JÄÄNEET OLYMPIAKISAT 1940: Sanomalehti- ja propagandatoimiston tiedotustoiminta vuosina 1938-1939

Olympiakisat Suomeen

Ajatus olympiakisojen saamisesta Suomeen oli virinnyt jo 1900-luvun alkuvuosikymmenistä lähtien. Joukko suomalaisia oli ensimmäisen kerran osallistunut nykyaikaisiin olympialaisiin vuonna 1906 järjestetyissä Ateenan välikisoissa. Vaikka Suomi siihen aikaan ei ollut edes itsenäinen valtio, saavutti "olympian henki" suomalaiset urheilupiirit. Vuoden 1912 Tukholman olympiakisat olivat suomalaisen olympiaurheilun läpimurto-kisat. **Hannes Kolehmainen** juoksi Suomen urheilumaailman kartalle voittamalla 5000 ja 10000 metrin juoksukisat sekä maastojuoksun.

1920-luvulla alkoi suomalaisen olympiaurheilun kultakausi. Yleisurheilu ja paini olivat suomalaisten valtalajeja olympiakisoissa. Syntyi suuria suomalaisia urheilijoita kuten **Paavo Nurmi** ja **Ville Ritola**. Suomi oli väkiluvultaan pieni maa, joten suomalaisten huima mitalisaalis kesäolympiakisoissa vuosina 1920-1936 tuntuu uskomattomalta. Viisissä olympiakisoissa Suomi saavutti yhteensä 142 mitalia.

Suomesta alkoi muodostua ulkomailla kuva pienestä, mutta sinnikkäästä urheilumaasta. Suomessa puolestaan kehittyi ajatus omien olympiakisojen järjestämisestä. Pidettiinhan tuohonkin aikaan erittäin kunniakkaana saada pitää olympiakisat omassa maassa. Olympiakisojen järjestäminen Suomessa olisi paitsi kunnioituksen ja luottamuksen osoitus Suomen urheiluväelle myös osoitus Suomen itsenäisyydestä ja voimasta.

Ensimmäisen kerran Suomen olympiahanke tuli kansainvälisesti ja virallisesti esille vuonna 1932 Los Angelesin olympiakisojen yhteydessä pidetyssä olympiakongressissa. Siellä ilmoitettiin Helsingin olevan halukas järjestämään vuoden 1940 olympiakisat. Asiasta päättäminen siirtyi kuitenkin vuonna 1936 Berliinissä pidettyyn olympiakongressiin. Ennen Berliinin olympiakongressia kävivät Suomen Olympialaisen Komitean silloinen puheenjohtaja **K.E. Levälähti** (1882-1963) ja KOK:n suomalainen edustaja **E. Krogius** (1865-1955) Saksassa ja Puolassa esittelemässä Suomen ja nimenomaan Helsingin innostuneisuutta järjestää vuoden 1940 olympiakisat. Helsingillä oli hyvät mahdollisuudet saada kisat järjestettäväkseen, sillä enemmistö Berliinin olympiakongressin osanottajista kannatti Helsingin kisaisännyyttä. Helsingin päävastustajaksi ryhtynyt Tokio oli kuitenkin saanut kerätyksi kokouksesta poissaolevien KOK:n jäsenvaltioiden valtakirjoja. Täten Tokio voitti äänestyksen Helsinkiä vastaan äänin 36-27 ja sai olympiakisat järjestettäväkseen.

Kaikki ei kuitenkaan sujunut kuten japanilaiset olivat suunnitelleet. Japanin ja Kiinan välille syttyi sota vuonna 1937, ja Tokio joutui lopulta 14.7.1938 ilmoittamaan luopuvansa vuoden 1940 olympiakisojen järjestämisestä. 18.7.1938 KOK:n puheenjohtajan **Henri de**

Baillet-Latourin (1876-1942) virallinen tarjous vuoden 1940 olympiakisojen järjestämisestä saapui KOK:n suomalaiselle jäsenelle, Ernst Krogiukselle. Jo seuraavana päivänä Helsingin kaupunginhallitus teki päätöksen ottaa kisojen järjestäminen vastaan.

Välittömästi tämän jälkeen valtioneuvosto ja Helsingin kaupunki asettivat yhteisen komitean suunnittelemaan kiireellisimpiä toimenpiteitä kisojen järjestelytyön aloittamiseksi. 18.8.1938 Suomen Olympialaisen Komitean valtuuskunnan kokouksessa päätettiin perustaa XII Olympiakisojen järjestelytoimikunta (OJT), josta tuli vuoden 1940 Helsingin olympiakisojen järjestelyistä ja valmisteluista vastaava elin. Jo kolmannessa kokouksessaan 26.8.1938 OJT teki päätöksen, jonka mukaan Helsingin olympiakisat oli tarkoitus pitää 20.7 - 4.8.1940. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että kaikki järjestelyt ja valmistelut kisoja varten oli suoritettava vajaan kahdessa vuodessa. Normaalisti olympiakisojen valmistelutöihin oli varattu aikaa neljä vuotta. Niinpä Helsingissä jouduttiin alusta lähtien pitämään kiirettä, jotta kaikki olisi kunnossa ennen olympiakisojen alkamista.

Tarkoitukseni on tässä esitelmässä tarkastella vuoden 1940 Helsingin pitämättä jääneiden olympiakisojen järjestelytöihin ja valmisteluihin liittyviä asioita. Tarkemmin ottaen seuraan kisojen järjestelytoimikunnan alaisen sanomalehti- ja propagandatoimiston toimintaa. Pyrin esitelmässäni hahmottelemaan minkälaista sanomalehti- ja propagandatoimiston tuottama tiedotusmateriaali oli luonteeltaan. Lisäksi pyrin pohtimaan, mitkä asiat vaikuttivat kyseisen tiedotusmateriaalin tekemiseen? Tarkastelen esitelmässäni sanomalehti- ja propagandatoimistoa ja sen tuottamaa tiedotusmateriaalia koko sinä aikana, jolloin toimisto oli aktiivisessa toiminnassa eli syyskuusta 1938 joulukuuhun 1939. Tänä aikana tuotettiin kaikki sanomalehti- ja propagandatoimiston tiedotusmateriaali, joka koski vuoden 1940 Helsingin olympiakisoja.

Sanomalehti- ja propagandatoimisto¹: perustaminen ja jäsenet

Olympiakisoihin liittyvää tiedotusta ja mainontaa koskevat asiat tulivat esille heti OJT:n toiminnan alkuvaiheissa. Niinpä 22.8.1938 pidetyssä OJT:n toisessa kokouksessa päätettiin asettaa erityinen mainonta- ja lehtitoimikunta. Tämän toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin osastopäällikkö **Urho Toivola** (1890-1960) sekä jäseniksi johtaja **E.E.A. Berg** (1890-1960), johtaja **V.K. Latvala** (1896-1968), päätoimittaja **Eino Kilpi** (1889-1963), toimittaja **Sulo Kolkka** (1902-1986) sekä toimittaja **Enzio Sevón** (1906-). 1.9.1938 OJT:n tiedotustoimintaan kiinnitettiin kaksi miestä lisää, kun vasta perustettuun mainos- ja sanomalehtitoimistoon palkattiin toimittaja **Jaakko Leppo** propagandaliitosta (propagandaliitto maksoi hänen palkkansa) ja **Ralph Enckell** (1913-) ulkoasiainministeriön sanomalehtiosastosta. Lisäksi mainonta- ja lehtitoimikunta sai täydennystä 24.10.1938, kun Uusi Suomi- niminen sanomalehti lähetti toimitussihteerinsä **Uuno Hirvosen** (1898-1971) toimikunnan palvelukseen.

1. Jatkossa käytetään lyhennettä SPT

1.9.1938 perustetusta mainos- ja sanomalehtitoimistosta oli tarkoitus tehdä toimisto, jossa olisi ollut edustettuna sanomalehtialan ammattilaisia eli ainakin useimpien Helsingin päälehtien edustajien oli suunniteltu osallistuvan kisoihin liittyvään tiedotustoimintaan. Nämä suunnitelmat eivät toteutuneet alkuunkaan, sillä perustetun toimiston johdossa ollut toimittaja Jaakko Leppo luopui tehtävästään ja siirtyi propagandaliiton perustaman Finlandia-toimiston päälliköksi. Aluksi päätösvaltaisen mainonta- ja sanomalehtitoimikunnan asema muuttui myös ja siitä tehtiin neuvoa-antava sanomalehti- ja mainosasiain jaosto.

Varsinainen OJT:n alainen sanomalehtitoimisto eli sanomalehti- ja propagandatoimisto (SPT) perustettiin 12.9.1938. Sen toiminta lähti alkuun vain kolmen miehen voimin. Syksyllä 1938 toimi SPT:n hoitajana ja vastaavana R. Enckell sekä toimiston muina jäseninä toimittajat Sulo Kolkka ja **Olof (H.O) Gummerus** (1909-). SPT:n tehtäviksi oli asetettu mm. kisavalmisteluja koskevien tietojen välittäminen Suomen ja ulkomaiden lehdistölle, kuvahuolto, mainoskirjoitusten ja kirjasten laadinta, yleinen propagandahuolto sekä kisan aikaisen sanomalehtipalvelun suunnittelu. SPT:n oli alun perin tarkoitus olla kaikkien kisoja koskevien uutisten ja tietojen lähettäjä, mutta käytännössä se ei ainakaan aluksi toteutunut. Lehdissä oli nimittäin syksyllä 1938 uutisia, jotka koskivat kisojen valmistelua, mutta eivät olleet lähtöisin SPT:stä. Tähän saattoi olla syynä se, että SPT:ssä oli vain kolme jäsentä ja työmäärä oli varsin suuri. SPT:n jäsenten oli pakko hoitaa lähinnä juoksevia ja kiireellisiä asioita kuten vieraiden vastaanottamista toimistossa ja kirjeenvaihtoa kotimaisille ja ulkomaisille sanomalehdille. Muut työt jätettiin myöhemmin suoritettaviksi.

SPT:n toiminta sai alkuvaiheessa voimakastakin kritiikkiä. **Erik von Frenckell** ilmoitti OJT:n kokouksessa 21.12.1938 useita kertoja huomauttaneensa, että hänen mielestään lehtipalvelutoimisto ei ollut toiminut hyvin eikä aina ollut tyydyttänyt nimenomaan yleisen osaston tarpeita. E. von Frenckellin mielestä myös henkilöasiat aiheuttivat hankaluuksia silloisen osastojoon vuoksi. Yhtenä syynä E. von Frenckellin tyytymättömyyteen oli SPT:n julkaiseman Olympia-Sanomalehtipalvelun ensimmäisen numeron saksankielisen version huono kieliasu. E. von Frenckell oli löytänyt tekstistä peräti 83 virhettä ja kieltänyt kyseisen version julkaisun. OJT:n kokouksessa 21.12.1938 tehtiin lopulta päätös, jonka mukaan sekä lehtipalvelutoimisto että henkilöasiat alistettiin suoraan OJT:n alaisiksi OJT:n puheenjohtajan valvontaan. Varsinainen päällikkö SPT:lle saatiin vasta 26.4.1939, kun maisteri **Toivo Aro** (1887-1962) valittiin kyseiseen toimeen. Siihen saakka vastasi SPT:n johtamisesta OJT:n puheenjohtaja **J.W Rangell**.

Tiedotustoiminta pääsee vauhtiin

SPT:n siirtäminen suoraan OJT:n puheenjohtajan J.W. Rangellin valvontaan todennäköisesti tehosti SPT:n työskentelyä ja vasta vuoden 1939 alusta SPT pääsi työskentelemään kunnolla. Tästä esimerkkinä voidaan mainita SPT:n jo 9.1.1939 tekemä ehdotus OJT:lle, joka koski lehtimiespaikkojen varaamista eri kilpailupaikoille vuoden 1940 olympiakisoihin. Myös SPT:n ainoaksi jäänyttä ns. "propagandaiskua", joka tehtiin Puolan Zakopanessa pidettäviin hiihdon MM-kilpailuihin 10.-20.2.1939, voidaan pitää osoituksena SPT:n

kasvaneesta työtehosta. OJT antoi 16.1.1939 R. Enckellin tehtäväksi matkustaa OJT:n kustannuksella hiihdon MM-kisoihin Zakopaneseen ja jakaa sinne kokoontuneille sanomalehtimiehille aineistoa ja tietoja Helsingin olympiakisojen valmisteluista.

Tämä tehtävä onnistuikin varsin hyvin, sillä Zakopanessa olleet 238 sanomalehtimiestä, joista 102 muualta kuin Puolasta kotoisin olevia, olivat R. Enckellin mukaan yleisesti ottaen kiinnostuneita hänen jakamistaan olympiamapeista. Olympiamapit, joita R. Enckell Zakopanessa jakoi, olivat ennen julkaisematonta mainosmateriaalia (12 artikkelia ja 19 kuvaa) Helsingin olympiakisojen valmisteluista. Artikkelisarjoja oli ranskan-, saksan-, englannin-, ruotsin- ja italiankielisinä versioina yhteensä 140 kpl ja kuvasarjoja oli 100 kpl. Ulkomaisille sanomalehtimiehille suunnattua propagandaa ei SPT ollut ennen Zakopan MM-kisoja kovinkaan laajasti toteuttanut. Matka Zakopaneseen osoitti, että MM-kisoja ennen suoritettu propaganda Helsingin olympiakisojen puolesta oli ollut täysin riittämätöntä, mutta toisaalta kansainvälinen sanomalehdistö oli kiinnostunut Suomesta ja Helsingin olympiakisoista. R. Enckellin toiminta Zakopanessa ei rajoittunut pelkästään mainosmateriaalin jakamiseen, vaan hän myös mm. piti radiopuheen Sveitsin yleisradiossa ja solmi ystävyysuhteita ulkomaisiin sanomalehtimiehiin. Yksi matkan tärkeimmistä propagandatapahtumista oli R. Enckellin ja **Tauno Aarteen** (Suomen hiihtoliiton puheenjohtaja) yhdessä järjestämät illalliset n. 120-150:lle sanomalehtimiehelle.

SPT:n työn tehostumiseen vaikutti varmasti myös se, että SPT sai kaksi uutta jäsentä vuoden 1939 alkupuolella. Ulkomaanpalvelusta ja varsinaisesta propagandasta vastaavan R. Enckellin, kotimaanpalvelusta, urheilulajien ammattituntemuksesta ja YLE:n olympiakuulumisista vastaavan S. Kolkan ja vieraskielisestä kirjeenvaihdosta vastaavan **H.O. Gummeruksen** lisäksi toimistoon palkattiin Olympia-Sanomalehtipalvelun ilmestymisestä ja hallinnollisista asioista vastaamaan varatuomari **Kallio Kotkas** (1908-1982) ja H.O. Gummeruksen apulaiseksi **Konstantin Zencker**. Vuoden 1939 alussa oli SPT:ssä suoritettu selkeämpi töiden jakaminen eri henkilöille, eivätkä kaikki enää pyrkineet puuttumaan jokaiseen työhön. Tämä varmasti teki SPT:n työn sujuvammaksi ja mielekkäämmäksi, koska uudessa järjestelyssä kukin hoiti niitä tehtäviä, joita parhaiten hallitsi.

SPT:n toiminta oli vuoden 1939 aikana varsin tehokasta ja tuottoisaa. SPT:n pääasialliseksi tehtäväksi muodostui erilaisten uutisten ja raporttien tuottaminen ja lähettäminen sekä kotimaisille että ulkomaisille sanomalehdille. Tämän lisäksi SPT:ssä kävi paljon sanomalehtimiehiä, joita täytyi palvella henkilökohtaisesti. Yksittäisten käyntien lisäksi sanomalehtimiehille järjestettiin yhteistilaisuuksia, joissa kerrottiin viimeisimmät tiedot kisajärjestelyjen edistymisestä kuten esimerkiksi 25.3.1939 järjestetty kisavalmistelujen esittelytilaisuus ja kiertokäynti rakenteilla olevilla kilpailupaikoilla. Myös kisojen virallisten mainosjulistoiden teettäminen ja levittäminen sekä Suomeen että ulkomaille kuului SPT:n tehtäviin. Mainosjulistoiden levittämisessä olivat suurena apuna matkatoimistot ja monet muut yritykset. Varsinainen Helsingin olympiakisojen mainostaminen ja kisavalmisteluista tiedottaminen perustui lähinnä siihen, että SPT välitti lehdistölle tietoja kisavalmisteluista, ja näitä tietoja lehdet käyttivät tehdessään artikkeleita, jotka koskivat Helsingin olympiakisoja. Mainonta ja tiedotustoiminta oli siten pääasiassa välillistä eli SPT välitti tiedot lehdille, jotka julkaisivat ne omissa artikkeleissaan, joita taas tavalliset ihmiset saivat lukea. Suoraa tiedonvälitystä SPT:n ja tavallisten ihmisten välillä ei oikeastaan

ollut, sillä SPT:n julkaisema Olympia-Sanomalehtipalvelu- niminen tiedonantolehti oli tarkoitettu lähinnä toimitettavaksi kansallisille olympiakomiteille, urheilujärjestöille, sanomalehdille ja STT:lle. Kyseinen julkaisu oli tarkoitettu etupäässä ulkomaiseen levitykseen, mutta sitä jaettiin myös suomalaisille sanomalehdille, koska haluttiin antaa suomalaisille lehdille samat tiedot kuin ulkomaalaisillekin lehdille.

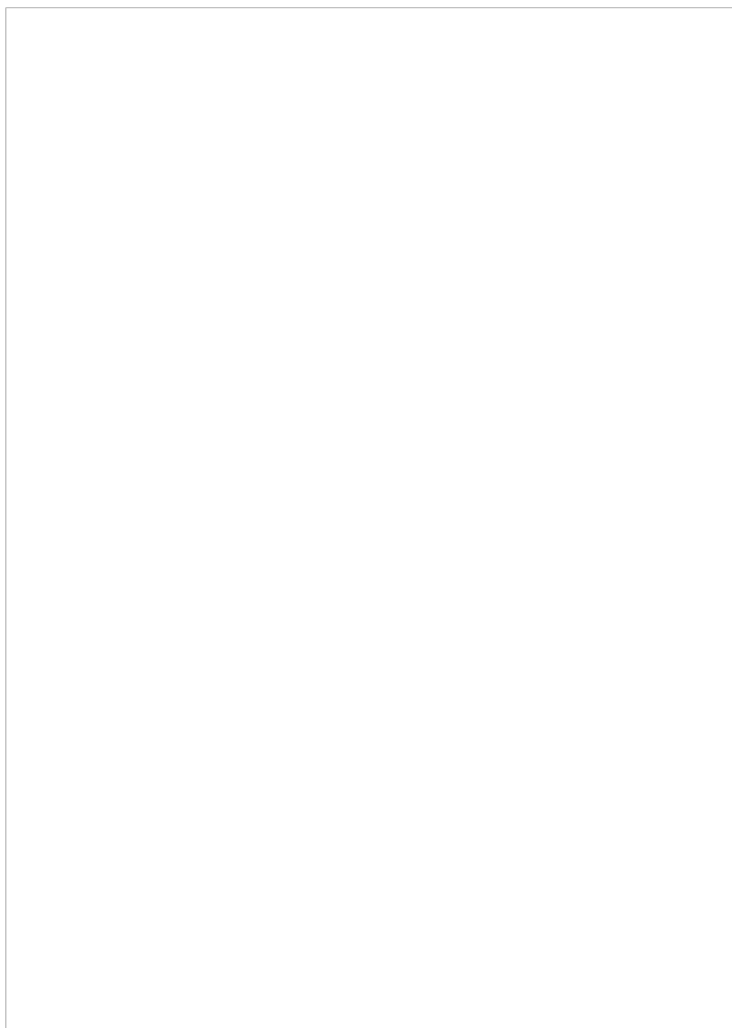
SPT:n tuottama uutis- ja propagandamateriaali

SPT:n varmasti suuritöisin ja näyttävin projekti vuosina 1938-1939 oli Olympia-Sanomalehtipalvelu- nimisen tiedonantolehden tekeminen. Kyseinen lehti oli pääasiallinen materiaali, jota SPT välitti Suomesta ulkomaille. Sen tarkoituksena oli välittää ulkomaille kuvaa Suomesta, suomalaisista ja ennen kaikkea antaa tietoja Helsingin kisavalmistelujen etenemisestä. Olympia-Sanomalehtipalvelua julkaistiin OJT:n virallisena tiedotuslehtenä. Lehden toimittamisesta huolehti SPT, jonka jäsenistä aluksi toimittaja S. Kolkka ja myöhemmin varatuomari K. Kotkas vastasi lehden ilmestymisestä ja sisällöstä. Kuitenkin myös muut SPT:n jäsenet osallistuivat lehden tekemisen eri vaiheisiin. Olympia-Sanomalehtipalvelu ilmestyi vuoden 1938 syksyllä kaksi kertaa ja vuonna 1939 kahdeksan kertaa. Näiden lisäksi heinäkuussa 1939 ilmestyi ylimääräinen numero, jossa oli luettelo ulkomaille olevista paikoista, jotka myivät pääsylippuja Helsingin olympiakisoihin, ja tammi-kuussa 1940 ilmestyi tiedonanto "Maailman Urheiluväelle". Olympia-Sanomalehtipalvelua painettiin suomen-, ruotsin-, englannin-, saksan-, ranskan-, italian- ja espanjankielisinä versioina yhteensä 267 000 kpl sekä kesällä 1939 kaksi unkarinkielistä erillistä numeroa yhteensä 3 400 kpl.

Olympia-Sanomalehtipalvelun tiedotuslehdet koostuivat lähinnä artikkeleista ja valokuvista, jotka kertoivat Helsingin Olympiakisoihin liittyvistä valmistelutoimista. Artikkelit oli selvästi pyritty laatimaan siten, että niitä oli helppo muokata sanomalehdissä julkaistavaksi. Artikkelit olivat yleensä selkeitä, yleisluontoisia ja lyhyitä katsauksia valmistelutöiden edistymisestä. Valmistelutöistä kerrottaessa saivat eri kilpailu- ja majoituspaikkojen rakennustyöt esim. olympiakylän rakentaminen suuren huomion. Myös valmistelutyöt, jotka koskivat eri urheilulajeja pääsivät usein käsittelyn kohteeksi. Artikkeleista huomaa, että niissä haluttiin muodostaa kuva Helsingin olympiakisoista nimenomaan pelkkänä urheilukisana, eikä minkäänlaisena koristeellisena kansanjuhlanä. Artikkeleissa korostui asiapitoisuus ja jossain määrin vakava ote olympiakisojen järjestelyjä kohtaan. Varsinaisten kisojen mainostaminen tai niiden puolesta tehtävä propagandatyö, ei saanut artikkeleissa pääpainoa, vaan tärkeimpänä mainoksena kisojen puolesta pidettiin hyvin tehtyjä valmistelutöitä ja suomalaisurheilijoiden hyviä suorituksia ennen tulevia kisoja. Esimerkiksi suomalainen kestävyysjuoksija **Taisto Mäki** esiteltiin lehdessä yhtenä Suomen toivoista Helsingin olympiakisoissa.

Olympia-Sanomalehtipalvelu oli tarkoitettu lähetettäväksi lähinnä ulkomaisille sanomalehdille virallisena tiedotteena kisavalmisteluista. Toki kotimaisillekin sanomalehdille kyseinen julkaisu lähetettiin, mutta sen ei arveltu alkuunkaan riittävän tyydyttämään kotimaisten lehtien tiedonvälitystarvetta. Kotimaiselle sanomalehdistölle järjestettiin

säännöllinen uutispalvelu, joka vuoden 1939 aikana tuotti 160 erilaista uutista, artikkelia tai haastattelua niihin liittyvine valokuvineen. Suomessa lähetettiin tiedotusmateriaalia 91 sanomalehdelle. Ulkomaille suunnattua tiedotusmateriaalia - Olympia-Sanomalehtipalvelu ja jonkin verran artikkeleita - lähetettiin 472 sanomalehdelle. 13.9.1939 mennessä oli SPT

Olympia-Sanomalehtipalvelu oli Helsingin olympiakisojen keskeinen tiedotuslehti, jossa annettiin tietoja Suomesta ja valmistelujen etenemisestä. Tammikuussa 1939 julkaistuin kolmannen numeron etusivu huokui vielä uskoa suurtapahtuman onnistumiseen. (Lähde: Suomen urheilumuseon kokoelmat)

jakanut eri maihin yhteensä 18 943 kuvaa, 10 346 artikkelia ja 2 443 matriisia. Näistä selvästi eniten sekä artikkeleja että matriiseja oli lähetetty suomalaisille eli 6 686 artikkelia ja 2 232 matriisia, mutta kuvia oli lähetetty selvästi eniten saksalaisille eli 3 417 kuvaa, kun suomalaisille sitä vastoin oli lähetetty vain 524 kuvaa. Kuvien vähäiseen lähettämiseen suomalaisille saattoi olla syynä se, että suomalaisten sanomalehtimiesten odotettiin ottavan itse kuvia haluamistaan kohteista. Saksaan lähetettyjen kuvien suuri määrä taas

selittyy sillä, että ulkomaisista sanomalehtimiehistä juuri saksalaisia oli eniten eli 50 merkittynä sanomalehtimiesluetteloon. Saksassa vaikuttaa olleen varsin suuri kiinnostus Helsingin olympiakisoja kohtaan.

SPT:n jäsenistä lähinnä K. Kotkas ja keväällä 1939 SPT:hen palkattu E. Sevón hoitivat kotimaista uutispalvelua. Kotimaisiin sanomalehtiin lähetetty tiedotusmateriaali koostui pääasiassa olympiakisojen järjestely- ja valmistelutöihin osallistuneiden henkilöiden haastatteluista ja artikkeleista, jotka kertoivat valmistelutöiden etenemisestä. Materiaali oli luonteeltaan hyvin paljon samanlaista kuin Olympia-Sanomalehtipalvelun artikkelit. Erona voidaan pitää sitä, että kotimaisille sanomalehdille tarkoitettu aineisto oli useimmiten yksityiskohtaisempaa ja tarkemmin valmistelujen edistymisestä kertovaa kuin ulkomaille suunnattu aineisto. Esimerkiksi eri urheilujoukkojen puheenjohtajien haastatteluissa kerrottiin konkreettisesti joukkojen toiminnasta olympiakisojen hyväksi. Uutisten ja haastattelujen lisäksi kotimaisille sanomalehdille lähetettiin myös OJT:n johtoon kuuluvien miesten puheita ja esitelmiä. Yleisenä pyrkimyksenä oli näillä puheilla ja esitelmillä vaikuttaa suomalaisiin, jotta mahdollisimman monet auttaisivat kisavalmisteluissa. Puheissa todettiin yleensä, että ponnistelut kisojen toteuttamiseksi olivat valtavat, mutta samalla uskottiin kisojen onnistumiseen. Kisoja mainostettiin puheiden ja esitelmien kautta ehkä enemmän suomalaisille kuin Olympia- Sanomalehtipalvelun kautta ulkomalaisille. Puheiden pitäjien tavoitteena oli ehkä saada Suomeen "olympiainnustus", jonka vallitessa kisavalmistelu sujuisivat mahdollisimman hyvin.

Hyvinä esimerkkeinä suomalaisille osoitetuista propagandapuheista voidaan pitää E. von Frenckellin 20.7.1939 pitämää puhetta *"Hymyilekö onni vuoden 1940 kisoille"* ja J.W. Rangellin 15.9.1939 pitämää radiopuhetta *"Olympiakisojen valmistelut nykyhetkellä"*.

Molemmissa puheissa korostettiin sitä, että Helsingin olympiakisojen oli tarkoitus olla pelkät urheilukisat ilman mitään ylimääräistä. Lisäksi korostettiin sitä, että suomalaisten tuli seisoa yhtenäisenä kansana kisavalmistelujen takana. Toisaalta molemmissa puheissa korostui huoli kisojen järjestämisestä maailmantilanteen epävakauden takia. Ehkäpä tästä syystä molemmat puhujat korostivat olympiakisojen merkitystä kansainvälisenä rauhanjuhlanä.

SPT suoritti tiedotusta ja propagandatyön tekemistä paitsi kotimaisen ja ulkomaisen sanomalehdistön kautta myös radion ja erilaisten mainosteiden kautta. Radiolähetykset, jotka koskivat vuoden 1940 Helsingin olympiakisoja, alkoivat Suomessa 8.1.1939. Kyseisen ohjelman nimi oli Olympiakuuulumisia, ja sitä lähetettiin joka viikko, perjantaisin suomeksi ja sunnuntaisin ruotsiksi. Toukokuussa 1939 alkoivat säännölliset radiolähetykset ulkomaille kerran kuukaudessa ruotsiksi, saksaksi, englanniksi, italiaksi, ranskaksi ja unkariksi. Ohjelmien sisällöstä vastasi SPT, kun taas teknillinen toteutus oli YLE:n vastuulla. SPT suoritti myös mainosplakaattien ja olympialaisten kirjeensulkijamerkkien jakamista Suomeen ja ulkomaille. Kesällä 1939 oli maailmalle levitetty jo n. 500 000 Paavo Nurmi- aiheista mainosjulistetta ja n. 700 000 kirjeensulkijamerkkiä kumpiakin 20 kielellä. Mainosjulisteilla, kirjeensulkijamerkeillä, sanomalehtiartikkeleilla ja radio-ohjelmilla oli tarkoitus tiedottaa ulkomaille Suomesta ja saada koko maailman myötätunto Helsingin olympiakisojen järjestämiselle. Tiedotusmateriaalilla, jota levitettiin Suomessa

pyrittiin kohottamaan suomalaisten kansallistuntoa ja saamaan suomalaiset aktiivisesti mukaan kisavalmisteluihin.

Olympiakisojen järjestelytyöt lopetetaan

Kesällä 1939 näyttivät Helsingin olympiakisojen järjestelyt olevan hyvällä mallilla. Vaikka kisoihin oli enää vuosi aikaa, vaikutti siltä, että kaikki järjestely- ja valmistelutyöt todella saataisiin valmiiksi ennen olympiakisojen alkua. Tietenkin tiedotusmateriaali saattaa antaa vähän liian myönteisen kuvan järjestelyjen etenemisestä, mutta toisaalta taas tuntuu siltä, että mm. suurten rakennustöiden etenemisestä ei voida antaa täysin väärää kuvaa. Ainakin helsinkiläiset olisivat varmasti huomanneet, jos tietyt rakennustyöt eivät olisi edistyneet siten kuin he olivat lehdistä lukeneet tai radiosta kuulleet. Suurta edistystä tapahtui kesällä 1939 rakennustöiden lisäksi mm. valmisteluissa, jotka koskivat kisaturistien majoituksen järjestämistä.

SPT oli edennyt suunnitelmissaan olympiakisojen sanomalehtipalvelun järjestämiseksi jo niin pitkälle, että Helsingin Olympiastadionilla pidettyjen vuoden 1939 yleisurheilun SM-kisojen aikana pystyttiin pitämään "kenraaliharjoitus" olympiakisoja varten suunnitellun sanomalehtipalvelun toiminnasta. Niinpä 26.-28.8.1939 pidetyissä SM-kisoissa lähes 200 sanomalehtimiestä sai tuntuman olympiakisojen aikaiseen sanomalehtipalveluun. SPT järjesti sanomalehtimiehille stadionilla tulos- ja väliaikapalvelun, valokuvapalvelun sekä posti- ja lennätinpalveluita. Suurin ero olympiakisoissa järjestettävään sanomalehtipalveluun verrattuna oli siinä, että SM-kisojen aikana täytyi palvelut tarjota noin 200 sanomalehtimiehelle, kun taas olympiakisojen aikana stadionin sanomalehtipalvelut piti pystyä tarjoamaan jopa 740 sanomalehtimiehelle.

Vuoden 1939 syyskuussa tilanne Euroopassa alkoi kiristyä. Saksa hyökkäsi Puolaan, ja Ranska ja Englanti julistivat sodan Saksaa vastaan. OJT harkitsi syyskuun alussa olympiakisoja koskevien valmistelujen lopettamista, mutta päätti kuitenkin jatkaa valmisteluja supistetussa muodossa. Koko järjestelyorganisaation kuukausimenot piti valmistelutöiden supistamissuunnitelman mukaan vähentää puoleen eli syyskuuhun asti ollut keskimääräinen kuukausimeno 709 252 mk piti yhtäkkiä pudottaa 355 000 mk:aan. Tästä n. 350 000 mk:n kuukausittaisesta säästöstä joutui yksin SPT säästämään 120 000 mk. Tämä merkitsi sitä, että SPT:n kuukausimenot ja samalla sen toiminta supistettiin mahdollisimman vähiin. Jaostoista juuri SPT:n toimintaa supistustoimet häiritsivät kaikkein eniten. Nimitäin SPT:ssä kaikki jäsenet ja muu henkilökunta, parhaimmillaan n. 30 henkilöä, olivat palkattuja; sitä vastoin esim. urheilujaostojen jäsenet työskentelivät pääasiassa maksutta. Kun SPT:n käyttövaroja näin rajusti laskettiin, jouduttiin SPT:n henkilökuntaa väistämättä vähentämään, kun taas urheilujaostojen henkilökunnan vähentämiseen ei juuri ollut syytä, koska heille ei muutenkaan maksettu palkkaa. SPT:n tehtäviksi jätettiin syyskuussa 1939 enää vain kaikkein välttämättömin uutispalvelu sekä kisojen aikaisen sanomalehtipalvelun suunnittelu. Myös muissa valmistelu- ja järjestelytoimissa pyrittiin suorittamaan vain kaikkein välttämättömimmät toimenpiteet.

Syksyn 1939 aikana olympiakisojen valmistelutoimia supistettiin jatkuvasti. 30.11.1939 syttyi Suomen ja Neuvostoliiton välillä talvisota. Lähes välittömästi sodan alettua eli 3.12.1939 sulki olympiatoimisto ovensa. Tämä oli käytännössä osoitus vuoden 1940 Helsingin olympiakisoja varten tehtyjen valmistelutöiden lopettamisesta. 24.12.1939 OJT lähetti YLE:n välityksellä radion kautta vetoomuksen, jossa kerrottiin Suomen joutuneen sotaan "bolshevistisen Venäjän" kanssa. Vetoomuksen tarkoituksena oli herättää maailman urheilupiirien myötätunto hyökkäyksen kohteeksi joutuneen Suomen puolelle. SPT teki vetoomuksesta painetun tiedonannon, jota levitettiin ulkomaille monikielisenä. Tiedonannossa oli vetoomuksen lisäksi valokuvia, jotka havainnollistivat Helsingin joutumista sodan uhriksi. SPT levitti joulukuussa 1939 ulkomaille myös uudenvuodentervehdystä, jossa oli kuva Helsingin olympiakisojen erästä kilpailupaikasta venäläisten ilmapommituksen jälkeen. Sekä tiedonanto että uudenvuodentervehdys pyrkivät selvästi saamaan ulkomaisten myötätunnon Suomen puolelle. Tämän tyyppistä propagandaa ei ilmeisesti kuitenkaan haluttu SPT:n kautta tehdä enempää, sillä tiedonantoja ei enää tämän jälkeen ilmestynyt ollenkaan. Viimeinen SPT:n kirjallinen tuotos oli toimittaja S. Kolkan laatima selostus kisojen valmisteluista, joka saatiin valmiiksi 10.7.1940.

Talvisota Suomen ja Neuvostoliiton välillä loppui 13.3.1940. Suomella oli vielä tuossa vaiheessa periaatteelliset mahdollisuudet järjestää vuoden 1940 Helsingin olympiakisat. Sodan runtelemalle maalle se olisi kuitenkin varmasti ollut valtava voimainkoetus. Niinpä OJT 23.4.1940 pitämässään kokouksessa päätti yksimielisesti (oltuaan aluksi yhteydessä sekä valtioneuvoston jäseniin että Helsingin kaupunginhallitukseen) luopua vuoden 1940 Helsingin olympiakisojen järjestämisestä. OJT lisäsi KOK:lle lähettämäänsä viralliseen ilmoitukseen olympiakisoista luopumisesta huomautuksen, jonka mukaan Suomen tulisi saada järjestettäväkseen seuraavat mahdolliset olympiakisat. Tämä toive ei kuitenkaan toteutunut, sillä seuraavat sodanjälkeiset olympiakisat pidettiin vuonna 1948 Lontoossa. Vasta vuonna 1952 Helsingissä pidettiin kauan himoitut olympiakisat. Tämän jälkeen OJT toimi enää vain muodostetun organisaation purkamiseen liittyvissä tehtävissä. Lopullinen päätös XII Olympia Helsinki ry:n eli koko järjestelyorganisaation lakkauttamisesta tehtiin 20.7.1940.

SPT:n tiedotustoiminnasta vuosina 1938-39

SPT perustettiin vuoden 1938 syksyllä. Toiminta ei alkuvaiheessa ollut kovinkaan hyvin järjestettyä. SPT:ssä oli liian vähän jäseniä ja siksi SPT:n tiedotustoiminta ei vuoden 1938 puolella ollut parhaimmillaan. Kun SPT:hen saatiin lisää jäseniä ja se siirrettiin suoraan OJT:n puheenjohtajan alaisuuteen vuoden 1939 alussa, alkoi tiedotustoiminta myös tehostua. Käsitykseni mukaan SPT sitoutui varsin tiukasti OJT:n harjoittamaan tiedotuspolitiikkaan. OJT oikeastaan suoritti periaatteelliset päätökset ja SPT huolehti päätösten toimeenpanosta tiedotusasioiden osalta. SPT:n tuottamassa aineistossa ei voida sanoa olevan itsenäistä tyyliä, vaan aineisto toimii pitkälti OJT:n ja koko järjestelyorganisaation tarpeiden mukaan. Tästä osoituksena mm. se, että OJT:n jäsenillä oli mahdollisuus ja oikeus puuttua SPT:n tuottamaan aineistoon ja muokata sitä haluamallaan tavalla.

Tärkein vaihe SPT:n toiminnassa oli vuosi 1939. Kyseisen vuoden aikana tehtiin pääasiallisesti se aineisto, joka oli tarkoitettu Helsingin olympiakisojen mainostamiseen tai kisavalmisteluista tiedottamiseen. Aineisto ei ollut kovinkaan progandistista luonteeltaan, vaan pääasia aineistossa oli asiallinen kisavalmisteluista tiedottaminen. Toisaalta haluttiin myös tehdä Suomea tunnetuksi maailmalla osoittamalla, että suomalaiset pystyvät järjestämään olympiakisat kunniakkaasti. Monet urheiluun liittyvät asiat olivat tiedotusaineistossa keskeisesti esillä. Tämä tuki OJT:n pyrkimystä järjestää olympiakisat ilman mitään ylimääräistä.

SPT:n tuottaman aineiston kautta haluttiin luoda kuvaa Suomen kansasta urheilullisena, ryhdikkäänä ja yhtenäisenä kansana. Tämän tyyppinen kuva Suomesta haluttiin leviävän maailmalle ja siksi sitä vaalittiin. Tiedotusaineisto pyrki omalta osaltaan myös suomalaisen kansallistunnon kohottamiseen ja suomalaisten yhtenäisyyden korostamiseen. Tähän tiedotusaineiston saamaan luonteeseen on aivan käytännölliset syynsä. Suomen kaltaisessa melko pienessä maassa olisi ollut erittäin vaikeaa järjestää olympiakisoja ilman laajojen kansalaispiirien tukea ja luottamusta. SPT:n luoma kuva Helsingistä kiireisenä kisakaupunkina ja suomalaisista kansana, joka yhtenäisenä seisoo olympia-aatteen takana, edisti tavallaan pyrkimystä laajaan yhteistyöhön eri kansalaispiirien välillä.

SPT:n tuottamassa tiedotusmateriaalissa tapahtui muutos syksyllä 1939. Tiedotteiden sävy muuttui epävarmaksi. Tähän vaikutti varmasti Euroopassa syttynyt sota. Enää ei oltu varmoja voidaanko kisoja pitää kesällä 1940, mutta silti ei haluttu luopua kokonaan valmistelutoimista ja niistä tiedottamisesta. Tammikuussa 1940 ilmestynyttä OJT:n viimeistä tiedonantoa "Maailman Urheiluväelle" voidaan pitää osittain jopa sotapropagandana. Tiedonannon avulla pyrittiin vaikuttamaan ulkomaihin, että ne ottaisivat kantaa Suomen ja Neuvostoliiton väliseen sotaan, ja tulisivat siten Suomen avuksi. Herää kysymys, laitettiinko olympiapropropaganda tässä vaiheessa toimimaan sotapropagandana Suomen puolesta? Mielestäni OJT:n viimeinen tiedonanto on osittain sotapropagandaa, koska siinä vedotaan maailman kansoihin ja kuvataan venäläisten hirmutöitä Helsingissä. Toisaalta taas tiedonannossa ei unohdeta, että olympiakisojen perimmäinen tarkoitus oli toimia rauhan ja ystävyyden juhlanä. Tästä näkökulmasta katsottuna tiedonanto vaikuttaa lähinnä epätoivoiselta ilmoitukselta kisojen valmistelutöiden lopettamisesta. Se tosiasia, että SPT ei enää tämän tiedonannon jälkeen levittänyt tiedotusmateriaalia ulkomaille tai kotimaahan, osoittaa mielestäni, että olympiakisoja palvelevaa uutis- ja propagandatoimintaa ei haluttu kytkeä laajemmin sotapropagandan tekoon.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet:

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

- XII Olympia Helsinki 1940:

Järjestelytoimikunnan arkisto

Sanomalehti- ja propagandatoimiston arkisto

Suomen Urheiluarkisto

- Suomen Olympiakomitean kokoelma:

v. 1940 olympialaiset, järjestelytoimikunnan asiakirjat 1938-1939

Painetut lähteet

Olympia-Sanomalehtipalvelu- julkaisusarja, johon kuuluu 12 tiedotuslehteä. Helsinki 1938-1940.

Kirjallisuus

Jukola, Martti. Suuri olympiakirja. Porvoo 1954.

Nygrén, Helge - Siukonen, Markku, Urheilutieto 3-4 olympiaurheilu, Suuri olympiateos 1-2. Keuruu 1978.

Nygrén, Helge, Olympiatuli joka sammui sodan tuuliin. Helsinki 1991.